

ЗМІНА ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

CHANGE OF A PREVENTIVE MEASURE IN CRIMINAL PROCEEDINGS: SOME ISSUES

Тищенко О.І., к.ю.н.,

доцент кафедри кримінального процесу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню питань, пов'язаних зі зміною запобіжного заходу у кримінальному провадженні в контексті аналізу національної судової практики. Розгляд кожного питання в статті підтверджується посиланням на конкретні ухвали слідчих суддів, що дало змогу продемонструвати певну тенденцію у правозастосуванні положень ст.ст. 200, 201 КПК України. Акцентовано на належному обґрунтуванні клопотання про зміну запобіжного заходу. Констатовано, що загальною законодавчою вимогою щодо змісту клопотання про зміну запобіжного заходу є зазначення в ньому нових обставин, які не були предметом судового розгляду під час застосування запобіжного заходу в порядку ст. 194 КПК України. Водночас залежно від суб'єкта звернення до слідчого судді, суду з клопотанням про зміну запобіжного заходу вимоги до його змісту диференційовано.

Зауважено, що клопотання про зміну запобіжного заходу може бути подано лише в межах дії ухвали про застосування попередньо обраного запобіжного заходу. Після закінчення строку її дії сторона обвинувачення має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про обрання запобіжного заходу.

Критично оцінено нормативну конструкцію ст.ст. 200, 201 КПК України, буквально тлумачення змісту яких дає змогу стверджувати, що зміна обставин кримінального провадження може бути підставою лише для зміни запобіжного заходу, але не для його скасування.

Виявлено, що ст. 309 КПК України не передбачено змоги сторін кримінального провадження оскаржити ухвалу слідчого судді про зміну запобіжного заходу в порядку ст.ст. 200, 201 КПК України, навіть якщо результатом такої зміни стало застосування до особи запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або тримання під вартою. До моменту усунення наявної законодавчої прогалини запропоновано керуватися правовими висновками, викладеними у постановках Верховного Суду.

Ключові слова: запобіжний захід, зміна запобіжного заходу, кримінальне провадження, оскарження, ухвала суду.

The article is devoted to the study of issues related to a change in pre-trial investigation in criminal proceedings in the context of an analysis of national jurisprudence. The consideration of each issue in the article is confirmed by the reference to the specific decisions of the investigating judges; this allowed demonstrating a certain tendency in law enforcement of the provisions of Articles 200, 201 of the Criminal Procedure Code of Ukraine (CPC). Attention is paid to the proper substantiation of the request for change of a preventive measure. It is stated that the general legislative requirement regarding the content of a request for change of a preventive measure is to indicate in it new circumstances which were not the subject of judicial proceeding when applying the preventive measure in the order of Art. 194 of the CPC. However, depending on the subject of the request to the investigating judge requesting the change of a preventive measure, the requirements for its contents are differentiated.

It is noted that a request for a change of the preventive measure can only be filed within the scope of the ordinance on the application of previously chosen preventive measure. After the expiration of its validity, the prosecution has the right to apply to the investigating judge requesting the selection of a preventive measure.

The normative structure of Articles 200, 201 of the CPC is critically evaluated, the literal interpretation of the content of which allows claiming that the change of the circumstances of criminal proceedings may be a ground only for changing the preventive measure, but not for its abolition.

It is revealed that Art. 309 of the CPC does not provide for the possibility of criminal proceeding parties to appeal against the investigative judge's decision to change a preventive measure in accordance with Articles 200, 201 of the CPC, even if such change resulted in the application of a preventive measure in the form of house arrest or detention. Until the current legislative gap is addressed, it is proposed to be guided by the legal positions set out in the Supreme Court judgments.

Key words: preventive measure, change of a preventive measure, criminal proceedings, appeal, court decision.

Протягом тривалого часу інститут запобіжних заходів привертая увагу фахівців. Він був предметом наукового дослідження в роботах таких видатних правників, як І.В. Гловюк, Ю.М. Грошевий, О.П. Кучинська, Л.М. Лобойко, В.О. Попелюшко, О.Ю. Татаров, А.Р. Туманянц, В.І. Фаринник, С.Л. Шаренко, О.Г. Шило, Л.Д. Удалова, О.Г. Яновська та ін. Водночас, незважаючи на суттєвий обсяг наукових праць із цього питання, нині залишаються невирішеними проблеми як теоретичного, так і суто прикладного характеру. Крім того, основна увага комплексних досліджень інституту запобіжних заходів припадає на обрання запобіжних заходів, у той час як питанням їх зміни приділено набагато менше уваги. Результати проведеного аналізу судової практики свідчать про існування деяких проблем, які виникають під час зміни запобіжного заходу у кримінальному провадженні. З метою полегшення сприйняття їх змісту згрупуємо основні питання, що потребують наукового осмислення, у два блоки.

1. Щодо обґрунтування клопотання про зміну запобіжного заходу. Передбачена кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК) процедура зміни запобіжного заходу у процесі кримінального провадження надає змогу скорегувати попереднє рішення про засто-

сування запобіжного заходу, якщо змінилися підстави та обставини, які враховувалися при його обранні. У таких випадках відповідно до положень ст.ст. 200 і 201 КПК сторони мають право звернутися до слідчого судді, суду з клопотанням про зміну запобіжного заходу, в тому числі про скасування, зміну чи покладення додаткових обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК, чи про зміну способу їх виконання. Загальною законодавчою вимогою щодо змісту клопотання про зміну запобіжного заходу є зазначення в ньому нових обставин, які не були предметом судового розгляду при застосуванні запобіжного заходу у порядку ст. 194 КПК. Водночас, залежно від суб'єкта ініціювання клопотання про зміну запобіжного заходу, вимоги до його змісту диференційовано. Так, у разі звернення у порядку ст. 200 КПК слідчого за погодженням із прокурором або прокурора з клопотанням про зміну запобіжного заходу законодавець передбачає особливості його обґрунтування, а саме обов'язковість посилання в ньому на обставини, які: 1) виникли після прийняття попереднього рішення про застосування запобіжного заходу; 2) існували під час прийняття попереднього рішення про застосування запобіжного заходу, але про які слідчий, прокурор на той час не знав і не міг знати. Так, наприклад, ухвалою слідчого судді було встановлено підстави для зміни запобіжного

заходу з особистого зобов'язання на домашній арешт, а саме: *після прийняття судом рішення* (курсив мій – О.Т.) про застосування щодо підозрюваного запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання, він знову обґрунтовано підозрюється у вчиненні тяжкого злочину проти власності. Тобто за наявності вказаної обставини є можливість збільшення наявності ризиків, передбачених ст. 177 КПК [1]. В іншій ухвалі слідчий суддя Печерського районного суду м. Києва відмовив у задоволенні клопотання про зміну запобіжного заходу із застави на тримання під вартою із таким обґрунтуванням: «у клопотанні порушується питання щодо зміни підозрюваному Особа_1 запобіжного заходу у вигляді застави на найсуворіший запобіжний захід, а саме тримання під вартою, оскільки <...> підозрюваний Особа_1 не надав слідчому, прокурору підтверджуючих документів стосовно внесення ним грошових коштів в сумі 960 500,00 грн, в зв'язку чим не виконав покладений нього обов'язок. У процесі розгляду клопотання слідчим суддею було встановлено, що виключних обставин для зміни запобіжного заходу у вигляді застави немає, оскільки даних, які б свідчили про достатність застосування найсуворішого запобіжного заходу у клопотанні сторони обвинувачення, не вказано та в судовому засіданні не доведено. Заявлені стороною обвинувачення обставини в сукупності з тяжкістю злочину та даними про особу підозрюваного, не можуть слугувати виключною підставою для зміни йому запобіжного заходу [2]. Тобто, як підтверджують матеріали судової практики, клопотання слідчого, прокурора про зміну запобіжного заходу має містити не лише посилання на обставини, передбачені ч. 2 ст. 200 КПК, а й підстави для застосування іншого запобіжного заходу.

Щодо змісту клопотання підозрюваного, обвинуваченого про зміну запобіжного заходу, у ч. 5 ст. 201 КПК лише йдеться про право слідчого судді, суду залишити без розгляду клопотання про зміну запобіжного заходу, подане раніше тридцяти днів із дня постановлення попередньої ухвали про застосування, зміну або відмову у зміні запобіжного заходу, якщо у ньому не зазначені нові обставини, які не розглядалися слідчим суддею, судом. Так, в ухвалі Ізмаїльського міськрайонного суду Одеської області зазначено, що «враховуючи, що обвинувачений Особа_1 знову звернувся з клопотанням про зміну запобіжного заходу 8 лютого 2019 р., тобто через 16 днів із дня постановлення попередньої ухвали, і в новому клопотанні не зазначені нові обставини, які не розглядалися судом, на підставі ч. 5 ст. 201 КПК України клопотання обвинуваченого необхідно залишити без розгляду» [3]. В ухвалі Шевченківського районного суду м. Києва слідчий суддя залишив клопотання адвоката без розгляду, оскільки воно було подано раніше тридцяти днів із дня постановлення попередньої ухвали, при цьому обставини, викладені в клопотанні, не були новими [4].

Слід зазначити, що за змістом ч. 4 ст. 200 та ч. 3 ст. 201 КПК до клопотання про зміну запобіжного заходу додаються: 1) копії матеріалів, якими слідчий, прокурор (підозрюваний, обвинувачений) обґрунтовує доводи клопотання; 2) перелік свідків, яких слідчий, прокурор (підозрюваний, обвинувачений) вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання, із зазначенням відомостей, які вони можуть надати, та обґрунтуванням значення цих відомостей для вирішення питання; 3) підтвердження того, що підозрюваному, обвинуваченому (прокурору) надіслана копія клопотання та копії матеріалів, що обґрунтовують клопотання. До клопотання слідчого, прокурора про зміну запобіжного заходу додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках його подається клопотання (ч. 6 ст. 132 КПК).

Аналіз матеріалів судової практики свідчить про те, що процесуальними наслідками недотримання вимог

до змісту клопотання про зміну запобіжного заходу та додатків до нього можуть бути рішення слідчого судді про: відмову в його задоволенні; повернення клопотання; залишення клопотання без розгляду. Так, слідчий суддя Голосіївського районного суду м. Києва в ухвалі відмовив у зміні запобіжного заходу з такою аргументацією: «в доданих до клопотання додатках відсутні докази того, що на момент звернення до слідчого судді з клопотанням про зміну запобіжного заходу у вигляді застави на запобіжний захід у вигляді тримання під вартою відносно підозрюваного Особа_2 обрано запобіжний захід у вигляді застави» [5]. Подібне обґрунтування зазначено в ухвалі слідчого судді Солом'янського районного суду м. Києва: «Оскільки захисником вказані вимоги процесуального закону не виконано, суду не надано матеріалів на обґрунтування доводів клопотання, зокрема, ухвали слідчого судді, якою щодо Особа_2 обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, на яку захисник посилався у своєму клопотанні. Крім того, до клопотання не долучено документів на підтвердження надіслання прокурору копії клопотання та копій матеріалів, що обґрунтовують клопотання. Вказані обставини у своїй сукупності дають підстави для повернення клопотання особі, яка його подала» [6]. В іншій ухвалі слідчий суддя зазначив: «Оскільки стороною захисту не наведено нових обставин, які не розглядалися судом під час вирішення клопотання прокурора про зміну запобіжного заходу обвинуваченому Особа_2, та враховуючи, що з моменту винесення попередньої ухвали, якою на обвинуваченого Особа_2 були покладені обов'язки, передбачені ч. 5 ст. 194 КПК України, не минуло тридцяти днів, суд доходить висновку, що клопотання обвинуваченого Особа_2 про зміну запобіжного заходу необхідно залишити без розгляду» [7].

Варто зауважити, що клопотання про зміну запобіжного заходу може бути подано *лише в межах дії попередньо обраного запобіжного заходу*. Зокрема, відповідно до ст. 203 КПК ухвала про застосування запобіжного заходу припиняє свою дію після закінчення строку дії ухвали про обрання запобіжного заходу. У такому разі запобіжний захід по суті автоматично скасовується. Тому після закінчення строку дії ухвали прокурор, слідчий за погодженням із прокурором має право звернутися до слідчого судді з клопотанням *про обрання запобіжного заходу*, а не з клопотанням про його зміну. Ця теза у повному обсязі підтверджується судовою практикою [8].

Особливості нормативного змісту ст.ст. 200, 201 КПК дають змогу стверджувати, що зміна обставин кримінального провадження може бути підставою лише *для зміни запобіжного заходу, але не для його скасування*. Такий висновок підтверджує і розгляд цього питання через призму судової практики. Зокрема, надходження до суду клопотань сторони захисту про скасування запобіжного заходу завершується або відмовою в їх задоволенні, або залишенням клопотань без розгляду. Так, прикладами обґрунтування таких ухвал є такі: «Як вбачається з клопотання, адвокат просить скасувати запобіжний захід Особа_2, що не передбачено ст. 201 КПК України» [9]; «Враховуючи те, що вимогами ч. 1 ст. 201 КПК України не передбачено скасування запобіжного заходу, у задоволенні клопотання захисника про скасування запобіжного заходу слід відмовити» [10] і т.п. У цьому контексті варто погодитися із Д.В. Колодчиним, який вважає, що учасники кримінального провадження повинні мати змогу ставити питання про перегляд законності і обґрунтованості запобіжного заходу не лише з перспективою його заміни іншим запобіжним заходом, але й із можливістю отримати судовий розгляд обставин, що взагалі спростовують необхідність будь-яких правообмежень. Тому доцільно внести зміни до ст.ст. 200 і 201 КПК, надавши слідчому, прокурору, підозрюваному, обвинуваченому, захиснику право звертатися до слідчого судді, суду як із клопотанням про

зміну запобіжного заходу, так із клопотанням про його скасування [11, с. 126].

2. *Щодо проблеми оскарження ухвали про зміну запобіжного заходу.* Проблема недосконалості законодавчої конструкції ст. 309 КПК постійно перебувала в полі зору науковців і була піддана обґрунтованій критиці такими вченими, як І.В. Гловюк, Д.В. Колодчин, О.Г. Шило, Д.І. Клепка, А.Р. Туманянц, С.Л. Шаренко та ін. Поновлюючи дискусію вчених, зокрема, в межах проблематики оскарження зміни запобіжного заходу, застосованого у порядку ст.ст. 200, 201 КПК, варто зазначити таке. Нормами національного кримінального процесуального законодавства передбачено перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути предметом оскарження в апеляційному порядку на стадії досудового розслідування. Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 309 КПК можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали про: а) застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні; б) продовження строку тримання під вартою або відмову в його продовженні; в) застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні; г) продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні (п.п. 2–5 ч. 1 ст. 309 КПК). Тобто законодавець врегулював можливість оскарження у порядку застосування ст. 194 КПК лише двох найбільш суворих запобіжних заходів – домашнього арешту та тримання під вартою, які обмежують право особи на свободу та особисту недоторканність. У цьому контексті влучною є наукова позиція Д.В. Колодчина, який зазначає, що «зважаючи на вагомість цього права, законодавець у ст. 309 КПК і передбачив можливість апеляційного оскарження на стадії досудового розслідування ухвал слідчих суддів саме про два вказані запобіжні заходи. Проте формулювання положень ст. 309 КПК є недосконалим, оскільки не охоплює усі можливі варіації ухвал слідчого судді, які призводять до обмеження права на свободу і особисту недоторканність» [11, с. 132]. Дійсно, в разі застосування домашнього арешту або тримання під вартою за результатами розгляду клопотання про зміну запобіжного заходу у порядку ст.ст. 200, 201 КПК, право на оскарження цієї ухвали не передбачено ст. 309 КПК. Таким чином, виникає парадоксальна ситуація, в якій зміна запобіжного заходу на домашній арешт або тримання під вартою у порядку ст.ст. 200, 201 КПК не підлягає оскарженню, на відміну від застосування цих запобіжних заходів у порядку ст. 194 КПК. При цьому в інформаційному листі ВССУ «Про деякі питання порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування» від 09.11.2012 р. вказано, що сторона кримінального провадження має право висловити свою незгоду з ухвалою, можливість оскарження якої не передбачено в КПК, шляхом подання під час підготовчого провадження в суді заперечень проти неї (п. 14) [12]. Віддаючи належне прагненню створити самостійний механізм судового захисту у підготовчому провадженні, зазначимо його сумнівність. Йдеться про можливість оскарження двох видів ухвал – про зміну запобіжного заходу на домашній арешт або тримання під вартою. Розгляд цих скарг у підготовчому провадженні нівелює оперативність судового захисту, оскільки йдеться про максимальне обмеження права особи на свободу та особисту недоторканність. Як зазначають А.Р. Туманянц і С.Л. Шаренко, встановлюючи предмет судового оскарження, законодавець пішов шляхом прямої вказівки в законі вичерпного переліку тих рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування [13, с. 142; 14, с. 45]. О.Г. Шило зауважує, що закритий перелік дій, бездіяльності та рішень органів, які здійснюють кримінальний процес, що можуть бути оскаржені в порядку окремого судово-контрольного провадження, здатні обернутися обмеженням конституційного права людини і гро-

мадянина на судовий захист [15, с. 282]. Безумовно, нормативна нерегульованість можливості оскарження ухвали, постановленої за результатами розгляду клопотання про зміну запобіжного заходу, зумовлює неоднозначну судову практику. Так, мають місце лише поодинокі ухвали апеляційних судів, які мотивують свої рішення на прикладі: «Системний аналіз норм кримінального процесуального закону дає підстави для висновку, що, змінюючи запобіжний захід у порядку ст. 201 КПК України, слідчий суддя фактично застосовує новий запобіжний захід. А тому залежно від того, чи може бути оскаржена в апеляційному порядку ухвала про застосування певного запобіжного заходу, підлягає такому оскарженню ухвала слідчого судді про зміну запобіжного заходу, якою застосовано інший, ніж раніше, запобіжний захід» [16]. Водночас здебільшого простежується стала тенденція оскарження застосованого у порядку ст.ст. 200, 201 КПК запобіжного заходу з подальшою відмовою апеляційних судів у відкритті апеляційних проваджень. Безумовно, практика апеляційних судів базується на нормах чинного кримінального процесуального права, тому традиційним обґрунтуванням ухвал є такі правові позиції: «Ст. 309 КПК встановлено вичерпний перелік ухвал слідчого судді під час досудового розслідування, що підлягають оскарженню. З урахуванням наведених положень законодавства ухвала про зміну запобіжного заходу стосовно Особа_3, яку оскаржує захисник, не підлягає апеляційному оскарженню» [17]; «Апеляційний суд звертає увагу на те, що ч. 4 ст. 399 КПК України визначає не право, а обов'язок суду апеляційної інстанції відмовити у відкритті провадження, тому що законом визначено чіткий перелік ухвал слідчого судді, які підлягають оскарженню, і не надає змоги діяти вибірково щодо кожного конкретного випадку» [18]; «зважаючи на те, що ухвала про відмову в задоволенні клопотання про зміну запобіжного заходу не входить до переліку ухвал слідчих суддів, що можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою в інтересах підозрюваного Особа_3 належить відмовити» [19] і т.п. Вбачається, що вищеописана судова практика є неприпустимою в контексті дотримання європейських стандартів захисту права особи на свободу та особисту недоторканність. Ця законодавча прогалина має бути усунута шляхом внесення доповнень до ч. 1 ст. 309 КПК у частині можливості оскарження ухвали про зміну запобіжного заходу на домашній арешт або тримання під вартою. До внесення відповідних законодавчих змін орієнтиром для правозастосувачів мають бути правові висновки Верховного Суду. Так, у постанові від 18.12.2018 р. Верховний Суд зазначив, що «за ч. 10 ст. 182 КПК у разі звернення застави в дохід держави слідчий суддя, суд вирішує питання про застосування до підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді застави у більшому розмірі або іншого запобіжного заходу з урахуванням положень ч. 7 ст. 194 КПК. Виходячи з системного аналізу ст. 309 КПК та враховуючи положення ч. 10 ст. 182 КПК, колегія суддів вважає, що термін «застосування запобіжного заходу» у цьому разі охоплює не тільки його обрання, але й зміну на інший запобіжний захід. У провадженні, що розглядається, слідчий суддя відповідно до положень ч. 10 ст. 182 КПК за клопотанням прокурора змінив запобіжний захід. Отже, апеляційний суд, відмовляючи у відкритті провадження за апеляційною скаргою на ухвалу слідчого судді про зміну запобіжного заходу, не врахував вимог ч. 10 ст. 182 КПК та неправильно витлумачив положення ст. 309 КПК, звузивши її зміст, що призвело до помилкового висновку про відсутність у захисника права на оскарження ухвали слідчого судді» [20]. Аналогічний правовий висновок Верховний Суд зробив й у постанові від 28.03.2019 р., в якій вказав, що поняття «застосування запобіжного заходу» охоплює не тільки його обрання, але й випадки зміни запобіжного

заходу, коли суд обирає інший запобіжний захід [21]. Тому до моменту усунення наявної законодавчої прогалини шляхом внесення відповідних змін до ч. 1 ст. 309 КПК практика апеляційних судів має йти шляхом застосування правових позицій, викладених у зазначених постановах Верховного Суду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ухвала Синельниківського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 24.06.2019 р. (справа № 191/2189/19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82575577>.
2. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 04.07.2019 р. (справа № 757/33314/19-к). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83614300>.
3. Ухвала Ізмаїльського міськрайонного суду Одеської області від 13.02.2019 р. (справа № 500/7010/17). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79780996>.
4. Ухвала Шевченківського районного суду м. Києва від 21.08.2019 р. (справа № 761/32992/19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83817195>.
5. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 01.02.2019 р. (справа № 752/6967/16-к). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82409671>.
6. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 02.04.2018 р. (справа № 760/8590/18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73207573>.
7. Ухвала Шевченківського районного суду м. Києва від 17.05.2019 р. (справа № 761/40713/17). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81865304>.
8. Ухвала Каховського міськрайонного суду Херсонської області від 17.03.2017 р. (справа № 658/211/17). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65422812>.
9. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 25.02.2019 р. (справа № 757/8041/19-к). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80065508>.
10. Ухвала Заводського районного суду м. Николаєва від 21.03.2019 р. (справа № 487/271/19). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80597127>.
11. Колодчин Д.В. Тримання під вартою як запобіжний захід: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 256 с.
12. Про деякі питання порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування : інформ. лист Вищ. спеціалізу. суду України з розгляду цив. і кримін. справ від 09.11.2012 р. № 1640/0/4-12 / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1640740-12> (дата звернення : 12.09.2019).
13. Туманянц А.Р. Окремі проблеми реалізації права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового розслідування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 12. Т. 2. С. 142–145.
14. Шаренко С.Л. Проблемні питання розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2013. № 5 (14). С. 44–50.
15. Шило О.Г. Теоретико-прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України : монографія. Харків : Право, 2011. 472 с.
16. Ухвала Івано-Франківського апеляційного суду від 03.01.2019 р. (справа № 344/20939/18). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79004803>.
17. Ухвала Донецького апеляційного суду від 25.02.2019 р. (справа № 234/1363/18). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80114771>.
18. Ухвала Донецького апеляційного суду від 05.02.2019 р. (справа № 234/151/19). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79649156>.
19. Ухвала Дніпровського апеляційного суду від 05.03.2019 р. (справа № 202/6436/18). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80289280>.
20. Постанова Верховного Суду від 18.12.2018 р. (справа № 628/969/18). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78750772>.
21. Постанова Верховного Суду від 28.03.2019 р. (справа № 286/1695/18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80950762>.